

HORVÁTH József, newspaperman
Sep 18-1953 X Ungvar, 1870 márc 13.
U.S. 1888

SZABADSÁG

A SZÁZ ÉVES

SAVANYU JÓSKA

Talán megfordult volna a sirjában, ha Horváth Józsefet irtam volna fejcimnek, mert Savanyu Jóskának nevezte mindenki.

Nagyon hallgatag ember volt, s mert én sem szeretek feleslegesen beszélni, mikor másfél éven át nála és vele dolgoztam a Szabadság new yorki irodájában, arról is leszoktunk, hogy köszönjünk egymásnak, bár a legmelegebb barátság fejlődött ki közöttünk.

Himler Márton

Valószínűleg ezért hívták Savanyu Jóskának, bár melegebb szívé, mindenkin segíteni kívánó embert nagyon keveset ismertem.

Ahhoz a nemzedékhez tartozott, amelynek a tagjai pioneer munkával építették ki a new yorki magyar közéletet, amely a Houston Streeten, a Little Hungary körül indult meg, hogy azután felhúzódjék az Avenue C és Second Avenue közt a Houston Streettől a tizennegyedik utcáig. A jobbmodu magyarok a Little Hungaryban, az egész jó móduak a Rosenfeld Náci Cafe Boulevardjában találkoztak egymással, s a kettő közt húzódtak meg nemcsak a magyar szalonok, a Mocsár, Péter, Polónyi, Rosta, Mészáros, koresmák és kávéházak, hanem azok a magyar vendéglők is, amelyek közt a legkülönb volt az utolsó két évtized híres Broadway Zimmermanjának az Avenue B és hatodik utca sarkán lévő étterme, amelyben 15 centért adták a Mrs. Zimmerman által főzött, s Zimmerman által saját kezüleg szerezvirozott kitünő ebédet.

MAGYAR SAJTÓ

HIMLER MÁRTON

Irtta:

Horváth József sem a lapot nem adta ki, sem a szerkesztő nem akart lenni, de majdnem annyi köze volt a Szabadság kiépítésében, mint Kohányi Tihamérnek, s nagyon sok köze volt hozzá, hogy a Szabadság Kohányi halála után el nem pusztult.

Ugy hiszem, megalapításának a pillanatától ott volt az ujságnál, s Kohányi nem vihette volna azt New Yorkból Clevelandba, ha nem udta volna a new yorki irodát ott hagyni Horváth kezében.

A Szabadság első évei küzdelmesek voltak az új székhelyen, Horváth József sokkal többet keresett, mint a lap gazdája, de ah az ujságnak pénzre volt szüksége, Horváthnál azt mindig megtalálta. Még pedig úgy találta meg, hogy visszafizetésre sem ő, sem Kohányi azokban az években nem gondolt.

S az első száz és ezer dollárokat akkor sem várta vagy kapta vissza, mikor az ujság már kitűnő anyagi helyzetbe jutott, mert a new yorki iroda és a Horváth jövedelme gyorsan emelkedtek.

Konzervatív, békeszerető ember volt, s mindkét tulajdonsága jó szolgálatára volt Kohányinak

és az ujságnak.

Kohányi, ambíciókkal fűtve, merésznél merészebb lépésekkel fejlesztette az ujságot, s ha nem fékezte volna Horváth József, talán megvalósította volna azt az álmát, amit nem egyedül álmodott a magyar lapkiadók közt, hogy t. i. angol napilapot adjon ki.

Amíg azonban Horváth erős kézzel tartotta vissza a gazdáját és barátját a tulzott álmok megvalósításától, mortgage-et vett fel a saját házára, hogy lehetővé tegye a Szabadság fejlesztését, mikor Kohányi színes mellékletet és Associated Press híreket adott a lapjában.

Kohányi impulzív, szangvinikus, majdnem kolerikus ember volt, sokat verekedett volna, sok magyart azért és lapot megtámadott volna, ha nem fékezte volna Horváth állandóan, aki hitt benne, hogy az olvasóknak csak egy kis része szereti a botrányokat az ujságban.

S csak akkor engedte meg, hogy a Szabadság erősen nekimenjen a Népszavának, mikor annak tiz éves jubileumi albumában Rác-Rónay a magyar burdosházakat (a Dongó hangján) "erkösetelen büntényáknak" nevezte.

A békeszerető, s minden vitát és civódást ellenző Horváth telefonon hívta be Kohányit New Yorkba, s magából kikelve ő követelte, hogy ez ellen tiltakozzék a Szabadság.

Mikor Kohányi kidült, s teljesen tájékozatlan és új amerikai nevének egyik felelőtlen egyén a másik után adott tanácsot, s mikor a lap a legváltóságosabb éveit élte, a Horváth hűsége és stabilitása mentette át a legváltóságosabb időkben az újságot. A Transatlantic Trust Co. egyenesen megmondta, mikor egy nagy kölcsönt folyosított, amivel megmentette a Szabadságot, hogy Horváth személyét tekinti garanciának.

Kisebb mértékben ugyan, de Charne Endre is erős támasztékot kapott Horváthban, akinek több tekintélye és hitele volt, mintakarmelyik napilap tulajdonosának vagy szerkesztőjének.

Mikor a Cherna halála után nyugdíjazták, s mondjuk "koszorúmegváltás"-ként tőle egy nagy banket keretében bucsuztak, utoljára jöttek össze azok az öreg new yorki magyarok, akik közül többen meglepetve látták, hogy még ez is, még az is életben van a régiek közül; sőt Schenk Károly, a volt Németh bankház vezetője azon is csodálkozott, mikor Kiss Emil a banketre meghívta, hogy Horváth is életben volt.

Olyan erős oszlopa volt nemcsak a Szabadságnak, de az egész magyar sajtónak, hogy tekintélyes helye van az amerikai magyar sajtó történetében.

Mikor az amerikai magyar napilapok még nem engedhették meg maguknak azt a lukszust, hogy egy sereg külföldi írásával tegyék színesebbé az újságot, s legfeljebb a magyarországi lapokból ollóztak, csak egy-egy pap és egy-egy orvos

szállt be egy-egy irással a lapokhoz. Legszívesebben orvosok írtaó, akiknek két mód állt a rendelkezésükre, hogy a nevüket ismertté tegyék a magyarok közt. Hivatalos egyleti orvosoknak választatták magukat, s évi egy-két dollárért kezelték azoknak a magyar egyleteknek a tagjait, ahol sikerült a hivatalt megkapni. Így kezdte new yorki pályáját Dr. Lefkovits, mikor neki már nem volt rá szüksége átengedte a helyét Dr. Horn Ferencnek, akit előbb Dr. Kozma, majd Dr. Kovács Richárd követett.

Természetesen az állástól és a dicsőségtől megváltak, mihelyt megismerték őket, mert abban az időben sem volt valami jó üzlet egy beteget évi egy vagy két dollárért kezelni.

Dr. Horn volt az első a magyar orvosok közt, aki a Népszava hasábjain gyakran megjelent népszerűen írt egészségügyi cikkekkel.

A Szabadságnak is volt egy orvos munkatársa, aki azonban nem egészségügyi rovatot vezetett, s aki a saját nevét soha nem engedte a lapban közölni.

Dr. Kozma Arthur "Péntek" néven írta a new yorki leveleket a Szabadságba, s annyira a lap családjához tartozott, hogy mindig részt vett a legbizalmasabb tanácskozásokban és haditervekben, ha Kohányi megjelent New Yorkban.

Jó praksziva volt, nem volt publicitásra szorúlva, s bár nekem különös szerencsem volt az életben, hogy a legtöbbször nagyon jó emberekkel hozott a sors össze, Kozmánál jobb embert soha nem találtam.

Mikor Gerő Charley — akinek külön hely kellett ezekén a lapokon — megvált a Szabadságtól, Dr. Kozma engem ajánlott Horváthnak. Nem is volt csak két akadálya a dolognak. Sem angolul, sem németül nem tudtam. S az én dolgom lett volna, hogy kora reggel átnézzem a new yorki Stateszeitungot, s ha abban hír volt a Monarchiából, ami majdnem naponta volt, azt megsürgönyözzem Clevelandba.

S Dr. Kozma feljálotta, hogy minden reggel felverhetem az álmából egy német ujsággal, s megvárhatom nála, amig azt átnézi és a sürgönyt megírja. Ez természetesen azt jelentette, hogy a feleségét is felvertem, s az a két jó ember egy esztendőn keresztül megszakította az álmát, hogy egy szegény, letört fiu a heti hét dolláros állást megkapja. Mikor a Szabadság a híreket közvetlen vette az Associated Press-től, Dr. Kozmáné örömeiben tiz dollárt nyomott a markomba, hogy azontul nem kellett nekik hét órákor ébredni.

Mikor a Szabadság a Kohányi és Cherna közti időközben elvesztette egy időre az egyenes irányát, Kozma ott hagyta az ujságot, de mert írnia kellett, néha a Bányászlaphoz küldött egy-egy cikket, amit szintén név nélkül kellett közölni. Orvos volt, de vérbeli ujságíró is, aki semmit nem várt és nem kapott ezeken a sorokon kívül a lapoktól.

Cikk, egy oldalas arcképpel:

(The American Leader)
1912, Vol. I aprilis
p. 38-41)

AP2

A344

~

